

ВАСИЛЬ СТЕФАНІК І СТАНІСЛАВ ПШИБИШЕВСЬКИЙ: НА ПЕРЕХРЕСТІ ЖИТТЄВИХ І ТВОРЧИХ ДОРІГ

АНАСТАСІЯ ЯРЕМЧУК

Університет ім. Адама Міцкевича в Познані, Познань – Польща
anayar2@amu.edu.pl; <https://orcid.org/0000-0001-9188-2413>

WASYL STEFANYK I STANISŁAW PRZYBYSZEWSKI: NA SKRZYŻOWANIU DRÓG ŻYCIOWYCH I TWÓRCZYCH

ANASTAZJA JAREMCZUK

Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, Poznań – Polska

STRESZCZENIE. Artykuł poświęcony jest komparatystycznemu badaniu wybranych aspektów życia i twórczości dwóch słynnych pisarzy okresu modernizmu: ukraińskiego nowelisty Wasyla Stefanyka i polskiego poety, prozaika oraz dramaturga Stanisława Przybyszewskiego. Autorka próbuje odnaleźć cechy wspólne w biografii, światopoglądzie i aktywności twórczej obu pisarzy. Łącząca tych artystów przyjaźń dotyczy okresu krakowskiego. Stefanyk przez dziewięć lat studiował w Krakowie, natomiast Przybyszewski właśnie w tym czasie zostaje jednym z liderów ruchu artystycznego Młodej Polski. Dowiedziono, iż Przybyszewski wywarł znaczny wpływ na aktywność literacką ukraińskiego nowelisty w zakresie światopoglądu, a także psychologii twórczości.

Słowa kluczowe: Wasyl Stefanyk, Stanisław Przybyszewski, życiorys, styl literacki, paralele artystyczne, paralele światopoglądowe

VASYL STEFANYK AND STANISŁAW PRZYBYSZEWSKI: AT THE CROSSROADS OF LIFE'S AND ART'S PATHS

ANASTASIIA YAREMCHUK

Adam Mickiewicz University, Poznań – Poland

ABSTRACT. This paper is devoted to a comparative study of some aspects of the life and creative paths of two outstanding modernist writers: Vasyl Stefanyk and Stanisław Przybyszewski. On the basis of selected scientific works dedicated to the Ukrainian novelist and the Polish writer, poet and playwright, an attempt is made to find common life, worldview and creative features between them. One of the reasons for the origin of this connection was Stefanyk's trip to Krakow and his acquaintance with Przybyszewski, respectively. That was the time when Przybyszewski had a considerable influence on Stefanyk's work and vice versa. In other words, in the course of the research, a search is made for "common roads" between these Ukrainian and Polish writers, as well as specific parallels in the worldviews reflected in their work.

Keywords: Vasyl Stefanyk, Stanisław Przybyszewski, biography, literary style, artistic parallels, parallel worldviews

Василь Стефаник і Станіслав Пшибишевський – це унікальні художники-модерністи, які зробили вагомий внесок у розвиток українського і польського письменств. Обидва вони творили в межах того самого літературного періоду. Стефаник репрезентував, поруч з Ольгою Кобилянською і Михайлом Коцюбинським, нові тенденції в українському ранньому модернізмі. Пшибишевський – це представник „Молодої Польщі”, що існувала в межах схожих загальноєвропейських тенденцій і характеризувалися творенням нових естетичних та етичних цінностей. Обидва письменники викликали своїм непересічним життям і оригінальною творчістю бурхливі дискусії в колі літераторів і читачів. Їхня самотність зумовила зацікавлення з боку критиків, які ще за життя обох письменників стверджували наявність художньо-типологічних паралелей і точок дотику в їхніх життєвих та творчих шляхах.

У світлі сказаного нашим завданням буде синтез наявних знань, уточнення та доповнення окремих інформацій із заявленої теми. Статтю присвячено певному узагальненню та доповненню дослідницьких результатів попередніх років. Водночас – із огляду на багатоаспектність і складність проблематики – стаття не претендує на вичерпність, відкриваючи подальше поле для дослідницьких пошуків.

Василь Стефаник народився 1871 року в селі Русів на Станіславщині в Україні, Станіслав Пшибишевський – 1868 року в селі Лоево під Іноврацлавом, в Кувявсько-Поморському воєводстві. Вони були майже ровесниками,

оскільки різниця у віці письменників мінімальна – 3 роки. Одна з точок до-
тику в життєвих шляхах українського новеліста та польського письменни-
ка, поета й драматурга знаходиться у їхньому виборі освіти, адже В. Стефа-
ник вступив на медичний факультет Ягеллонського університету в Кракові,
а С. Пшибишевський спочатку студював архітектуру в Берлінській політехні-
ці, а згодом перевівся на медицину до Берлінського університету. Прикметно
те, що обидва своє навчання так і не завершили. В автобіографії В. Стефаник
про своє навчання писав: „З тою моєю медициною вийшло діло без пуття,
бо ані тої науки не любив, а вже ніяк не міг мордувати хорих своїм обпуку-
ванням та обшукуванням” [Стефаник 2015: 270]. Про нехіль до „зразкового
життя студента” згадували і біографісти С. Пшибишевського, який надавав
перевагу зустрічам із письменниками та художниками, зокрема Августом
Стріндбергом, Ола Ганссоном, Карлом Шлейхом, Ріхардом Демелем чи Едвар-
дом Мунком, гуртуючи навколо себе тодішню берлінську богему.

Окрім цього, попри різні соціокультурні реалії в Україні та Польщі, пись-
менників об’єднує той факт, що обидва були політично заангажовані, а це
спричинило їхнє переслідування поліцією та ув’язнення. Згідно з тверджен-
нями дослідників, „за передвиборчу і антишляхетську агітацію Стефаника
заарештували, [...] про що проінформувала газета «Діло» 24 липня 1895 року”
[Гнідан 1991: 23]. Так само і С. Пшибишевського арештували у Берліні, після
чого „відраховано його з університету за зв’язки з робітничим рухом”¹ (пе-
рекл. авт. – А.Я.) [Woch 2017].

Перші творчі спроби В. Стефаника припадають на час навчання в гімназії,
але через невпевненість у власних письменницьких силах він довго замов-
чував цей факт. Через деякий час, намагаючись вийти із „розлого-описових”
канонів тогочасної української літератури, письменник написав і спробував
видати свою першу збірку поезій у прозі *З осені* (1896–1897). Проте редакція
забракувала її та не допустила до друку, тому молодий Стефаник „обурився,
порвав книжку і поклявся не писати більше” [Гнідан 1991: 25]. Та такої обі-
цянки він дотримався не зміг. „Під великим впливом І. Франка Стефаник за-
лишає жанр поезії в прозі і починає писати реалістично психологічні новели
з селянського життя” [Жук 1960: 27]. У 1897 р. вперше були опубліковані такі
новели В. Стефаника, як *Виводили з села*, *Синя книжечка*, *Стратився*, *У корч-
мі*, *Сама-самісінька* у газеті „Праця” [Гнідан 1991: 25–26]. Перша ж збірка його
новел *Синя книжечка* вийшла у 1899 р. в Чернівцях [Жук 1960: 17]. Незважа-
ючи на нову і досить незвичну форму викладу, критики схвально сприйняли
такий дебют, а також оцінили внесок новеліста в українську літературу.

С. Пшибишевський натомість розпочав свою письменницьку діяльність
у час навчання в медичному університеті з есею *Zur Psychologie des Individuums*

¹ Тут і далі цитати подано в перекладі авторки. – А.Я.

(До психології творчої особистості, 1892), що включав два підзаголовки: *Chopin und Nietzsche* (Шопен і Ніцше) та *Ola Hansson* (Ола Ганссон). Коли ж на згаданий есей натрапив Франц Сервес, відомий німецький критик і редактор, С. Пшибишевський написав:

Я був пригнічений цією «радісною новиною» - тиснув на мене сором, бо раптом відчув, що все те, що я написав, було настільки наївним і дурненьким – адже то лише так, для себе на коліні написане! Але вже зараз нічого не міг зробити зі своїм призначенням: попав у літературу, а бог мені свідок, що того не хотів – розминувся зі своїм призначенням, адже я мав бути музикантом, як того палко прагнула собі моя мати, а вже як не музикантом – то священиком!² [Woch 2017].

До наступних спроб пера польського письменника належали такі поеми: *Totenmesse* (Заупокійна меса, 1895), *Vigilien* (Вірлія, 1895), *De profundis* (1895), *Androgyne* (1900) [Floryńska-Lalewicz 2004]. Перші зразки своєї творчості драматург писав німецькою мовою, а згодом сам перекладав їх на польську.

Слід зауважити, що В. Стефанік творив виключно у жанрі *реалістично-психологічної новели*³, тобто короткої прози, бо переважна більшість його творів займає дві–три сторінки [Жук 1960: 29]. „Мистецький Краків допоміг йому збагнути свій письменницький талант і прилучив до модернізму” [Стефанік 2015: 4]. Зі свого боку новелісту вдалось урізноманітнити традицію української літератури, „він прищепив експресіонізм на український ґрунт, втілював його в українську народну тематику, до того ж, надихав його чаром української природи та фольклору” [Черненко 1989: 8]. Стефаніків „індивідуальний авторський стиль сформувався під впливом психологізму, натуралізму, а найбільше – експресіонізму як течії в руслі модерністичної літератури” [Кузьміна 2018: 127]. Його новелам притаманна лаконічність, динамічний сюжет, об’єктивний погляд на дійсність, відсутність „розлогих побутових описів” тощо. „Головна увага в них зосереджується на відтворенні душевних переживань героїв, викликаних трагічними подіями в їхньому житті” [Жук 1960: 29].

Стефанік-новеліст ніколи не ставив собі за мету підготувати читача до події, яка відбудеться, розв’язки твору. Він не розгортає подій у строгій часово-причинній послідовності, а зразу ж, з перших рядків уводить читача в курс подій. Новеліст часто починає свою оповідь з кульмінації чи розв’язки [Кузьміна 2018: 127].

У порівнянні зі Стефаніком Пшибишевський увійшов у більш широкий спектр жанрів. Польський письменник творив поеми, романи, оповідання,

² Тобто, на відміну від В. Стефаніка, С. Пшибишевський спочатку взагалі не думав про творчу діяльність, – можна назвати це волею випадку.

³ Деякі дослідники умовно поділяють новели українського письменника на *новели-драми* – „наскрізь пронизані драматизмом” [Хороб 2016: 406] і *новели-сповіді* – „всуціль проїняті ліризмом” [Хороб 2016: 406].

драми та есеї. „Романи Пшибишевського – приклад змішування натуралізму, символізму та реалізму, пізніше [...] і експресіонізму [...]. У них відбилось переконання в тому, що мистецтво повинно виразити «правду душі», а не правду дійсності» (перекл. авт. – А.Я.) [Хорев 2009: 37]. До лічених творів письменника, в яких простежуються риси експресіонізму, польські літературознавці відносять роман *Крик* (1918). Близькою С. Пшибишевському була концепція „нагої душі”⁴. Відтак, великий вплив на його творчість мала антитипозитивістська філософія Ніцше, теорії *надлюдини* та впливу біологічних чинників на життєві вибори і вчинки людини. І, власне, подібну „мову філософії” письменник переносив на „мову літератури”. У центрі уваги його творів знаходились герої, яких нищило суспільство і вони ж самі, їхні „внутрішні демони” [Floryńska-Lalewicz 2004].

Зображував їх автор (своїх персонажів – А.Я.) в екстремальних, часто патологічно психічних станах (алкоголізм, задрість, нищівне кохання...). Фабули романів були млявими (тобто, були певним фоном, відходили на другий план – А.Я.), становили собою підставу для аналізу внутрішніх станів героїв. [...] Пшибишевський по-новаторськи використовував невласне пряму мову та внутрішні монологи [Floryńska-Lalewicz 2004].

Цікаво, що шляхи аналізованих письменників перетинались не лише з точки зору художньо-типологічних паралелей, але й у реальному житті, в якому вони мали змогу познайомитись один з одним. Перша зустріч В. Стефаника із С. Пшибишевським відбулась у Кракові 1899 р. До того часу новеліст уже мав можливість ознайомитись із творчістю польського декадента. „Відхід від раціональної моделі мислення, зосередження уваги польського письменника на індивідуалізмі, особистості, її душевних перипетіях особливо привабили українського новеліста” [Ткачук 2015: 229]. В автобіографії В. Стефаник писав: „З польських письменників і поетів я найближче жив із Станіславом Пшибишевським і Владиславом Орканом” [Стефаник 2015: 270]. Своєю чергою, С. Пшибишевський у тексті *Із землі зродженому творцеві* (1926) також досить тепло відгукувався про українського новеліста – як про людину і художника:

Полюбив я його надзвичайно. Він бував у мене майже щоденним гостем, і по нинішній день він є завжди у моїх думках тим самим сердечним приятелем [...]. Ми були разом усього один рік, але я завжди живу цим роком. Це був найдорожчий для мене час, а зна-

⁴ „Ідеалістично-містична концепція «нагої душі», яка лягла в основу творчості багатьох декадентів того часу, виникла на початку 90-х років XIX століття на ґрунті вчення психіатра Зигмунда Фрейда про походження неврозів. Полягала вона в запереченні керівної і творчої ролі логічного розуму, якому протиставлялась «підсвідома» [...] душа” (тобто, підсвідоме – А.Я.) [...]. Саме вона вважалася потаємним інструктором думок і вчинків людини, а головним полем її безпосередніх проявів вважалися сні, передчуття, видіння, екстази, світ природжених інстинктів, психопатичні стани, творче натхнення тощо [Ямборко 2014: 105].

йомство зі Стефаніком – одна з найсвітліших сторінок у моїх спогадах з того часу. Почуваю велику гордість, що я перший зумів у цілій повноті оцінити велич його таланту [Стефанік 2001: 287–288].

Шукаючи точок збігу, але водночас і розходження художніх настанов українського і польського письменників, завважуємо, що їхній творчий інструментарій суттєво різнився. Якщо за В. Стефаніком закріпилося амплуа „мистецтво для людей (мужиків / селян)”, то за С. Пшибишевським – „мистецтво для мистецтва”. У своєму есеї *Confiteor* (1899) польський декадент написав, що мистецтво „не має жодної мети, є метою саме в собі, абсолютом, бо є віддзеркаленням абсолюту – душі” [Przybyszewski 1899: 2], а мистець „не слуга, ані поводитир, не належить ані до народу, ані до світу, не служить жодній ідеї, ані жодному суспільству” [Przybyszewski 1899: 3]. Натомість на В. Стефаніка впливала суспільно-історична ситуація в Галичині, а також дискурс народницько-просвітницької літератури з важливою ідеєю служіння народові [Ткачук 2015: 230]. Твердження про те, що письменник – це пророк і проводить народу, так глибоко увійшло до канонів української літератури, що будь-які спроби відходу до концепції *елітарності письменника* заперечувались, а „новаторські починання митців, які розходилися із дидактичною метою, часто не підтримувалися видавцями” [Ткачук 2015: 230], як і провідними представниками літератури та літературними критиками. Як твердять дослідники, майже вся творчість Стефаніка присвячена зображенню тяжкого економічного і політичного становища галицького селянства під владою Австро-Угорської монархії, а згодом міжвоєнної Польщі.

Унаслідок встановлення суттєвих відмінностей між художньою манерою В. Стефаніка і С. Пшибишевського деякі дослідники схильні доводити, що творчість обох письменників різниться докорінно. Наприклад, Тамара Ткачук у своїй праці зазначає: „Залишаючись на власних позиціях, В. Стефанік не сприйняв космополітизму, повної відірваності від життєвих проблем, деструктивної методології мислення, моральної розпуки, які свідомо пропагував С. Пшибишевський” [Ткачук 2015: 232]. Або ж: „У розвідках Василя Лесина і Ярослава Яреми [...] так само розглянуто – як протилежні ідейно-художні явища – творчість реаліста Стефаніка і модерністичну творчість Станіслава Пшибишевського” [Ямборко 2014: 103]. Не поділяємо подані вище оцінки дослідників, вважаємо однак, що, попри творчі розходження аналізованих письменників, у них достатньо багато точок дотику. Так, наприклад, для творів польського декадента характерним було зосередження на психології та індивідуальності героїв, їхньому „темному я”, а також на описах брудних, місцями огидних чи аморальних сторін реальності, скочування певних персонажів до безпросвітної й глибокої дна, людського розкладання під впливом відповідних чинників (соціуму, проблем з психічним здоров’ям,

виходу назовні лютого ворога людини – її прихованого, зголоднілого та почорнілого внутрішнього ества etc.).

Безсиле змагання з реальністю, а особливо неможливість прийняття правил і соціальних принципів, що нею правлять, викликає в героїв Пшибишевського потребу визволення: втечі від світу, що обмежує їхні природні потяги та сміливі задуми. Прагнення відірватися від понурої соціальної екзистенції поглиблює труднощі в міжкультурній комунікації. Несприйняття з боку власного середовища, що виникає з відмінності переконань і прагнень, стає причиною пошуку індивідуального універсуму [Filipczak-Kostrzewa 2006: 169].

Те ж саме відбулося певною мірою й на новелістиці українського письменника. У Стефаникових настроях антипозитивізму та деконструкції можна віднайти багато болю та драматизму. „Для Стефаніка радість і біль не можуть існувати одне без одного, без них життя на землі не було б таким, яким ми його знаємо” [Черненко 1989: 151]. Ніна Жук писала: „Увага Стефаніка зосереджувалась на найбільш трагічних моментах в житті селянина. Трагічні мотиви його творчості були породжені неймовірно важкими умовами життя галицького селянина” [Жук 1960: 27]. Можна говорити про девіантну поведінку Стефаникових героїв, які, не витримуючи життєвого тиску, нав’язливих думок, викликаних важкими життєвими подіями, здійснювали спроби суїциду (як в оповіданні *Басараби*), або ж „вдале” самогубство, що відбувалось набагато частіше⁵. Подивовує їхній своєрідний погляд на процес умирання, на смерть:

Герої Стефаникових новел двояко сприймають феномен смерті, їх умовно можна поділити на два типи: на тих, хто безпосередньо зазнає впливу смерті, відчуває її наближення, і тих, хто спостерігає за процесом вмирання. Спільним для обох типів є те, що смерть залишається таємницею, чимось незнаним [Кузьміна 2018, 126].

Безперечно, обох письменників зближує характерний драматизм, переплетений із трагізмом, екзистенційна туга, смуток, що супроводжують їхню творчість. Як було зазначено у статті *Поетика конфлікту у прозі Василя Стефаніка: Драматизація новели чи епізація драми?*, „душа Василя Стефаніка завжди залишалася розірваною, розшматованою, розчакненою від усвідомленого болю і турбот його покутян [...]; внутрішній світ Стефаніка до кінця залишався драматичним, навіть трагічним” [Хороб 2016: 408–409]. І це, поза всяким сумнівом, виливалося в його новелах, у яких *de facto* „постійно до-

⁵ Напр.: „Яка тото мука, який тото страх, яка тото біль” [Антологія 2018: 74]; „Як прийшло, та й показало бантину в кошниці, [...] лише відмотав воловід від ясел та й заліз у кошницю. [...] Я замотував той мотуз і пробував, чи добре держить, і все знав, як треба зашнурок зробити, як зависоко підтягнути” [Антологія 2018: 76]; „ – [...] А то тутечка умер Микола Чорний? – Він повісився у вільхах за містом” [Стефанік 2001: 33].

мінують мінорні трагічні ноти, мотиви смерті” [Кузьміна 2018: 126]. Раніше подібну думку висловила Олена Гнідан: „Мотив туги, «озвучений» мотивом маминої пісні, підкреслює вміння Стефаника схопити взаємини між тимчасовим і вічним” [Гнідан 1991: 212]. Згаданий трагізм пов’язаний із тим, що мати Стефаника померла від хвороби, це безпосередньо вплинуло на п’ятнадцятирічну відсутність новеліста в літературі.

С. Пшибишевський також „в найбільш крайній (певною мірою – граничний, – А.Я.) і драматичний спосіб формував головні філософські ідеї свого покоління, а на додаток робив це в провокаційній літературній формі”⁶ [Floryńska-Lalewicz 2004]. Драматичні відлуння світобачення чи світосприйняття польського письменника часто перекладалися на власне патологічну поведінку його героїв, які наче не вміли виживати в умовах зв’язку із соціумом. Як зазначав Юзефат Новіньський, „мука ідеалізованих Пшибишевським «дітей сатани, рецидивістів і нечестивців» страшна, бо огидна та розпачлива” [Nowiński 1902: 55]. Важко лише погодитись із твердженням про ідеалізацію персонажів драматурга, адже серед їхніх „руйнівних падінь” і „девіантних втеч” вона простежується мало, якщо взагалі присутня у творах; а також про огиду, позаяк поняття це достатньо відносне. Цікаву думку, що має зв’язок із твердженням про оточення туги (смутку), про польського поета висловив Зигмунд Битковський: „Пшибишевський швидко навчився глушити схильні до западання нерви алкоголем, втікати від безнадійного смутку своєї душі до «шаленства та помилкових захоплень»” [Bytkowski 1902: 60].

Коли ж оцінювати кількісний діапазон творчої спадщини обох письменників, слід констатувати, що С. Пшибишевський був більш плідним, ніж В. Стефаник. У своїх спогадах український новеліст зазначав, що „писав про те, що боліло. Писав так, що було страшно читати. Шістнадцять років зовсім не писав” [Стефаник 2015: 4]. Тобто, творчість виснажувала письменника як морально, психологічно, так і фізично. Після кожної новели він буквально „виписувався”, тобто на якийсь час вигорав. Саме тому новеліст вибрав жанр *новели*, а кількість його творів не була численною. „Він при творенні страшенно переживає кожну річ, він терпить разом із своїми персонажами; і коли його герой [...] кричить і лютиться, – кричить і лютиться він сам; [...] автор рве волосся на голові й не всидить на місці й кидає собою, як старий, крижнем паде на землю” [Стефаник 2001: 6].

У порівнянні зі Стефаниковою творчістю польського декадента більш плідна та регулярна. Натхнений алкоголем і жінками, він дуже ефективно займався письменницькою діяльністю, маючи помітний вплив на німецький модернізм, середньоевропейську та скандинавську літератури того часу,

⁶ Так, про роман *Dzieci szatana* один із дослідників пише: „...Прагнення сіяти руйнацію є проявом особистого трагізму Гордона, яке підпорядковує собі окремих союзників [...], а згодом також працівників спаленої фабрики” [Mgówka 2013: 69].

а також на російській символізм. „Його романами зачитувалась російська публіка, відшукуючи в них вирішення власних духовних проблем, – роман *Ното sapiens*, наприклад, витримав у Росії на початку ХХ ст. шістнадцять видань в п'яти різних перекладах” [Хорев 2009: 37].

Цікавим аспектом компаративістських досліджень творчості В. Стефаника і С. Пшибишевського є рецепція їхньої творчості, зокрема історія перекладів, яких було більше у С. Пшибишевського. Польський письменник самостійно займався німецько- та польськомовними перекладами своїх творів. Окрім того, тлумачили їх на англійську, російську, італійську, чеську, болгарську, українську, сербську, хорватську мови та ідиш.

Новели українського творця перекладали, між іншим, на такі мови, як: російська, польська, німецька, чеська, французька тощо. Наприклад, Ольга Кобилянська здійснила переклад деяких Стефаникових творів на німецьку мову, на польську ж – Вацлав Морачевський [Гнідан 1991: 28]. С. Пшибишевський „як редактор солідного журналу [...] «*Życie*» багато зробив для ознайомлення польської громадськості з українським письменником і популяризації його творів” [Гнідан 1991: 29]. Популяризацією російськомовних видань новеліста та його творчості в Росії активно займався Максим Горький, який „вважав новели Стефаника зразком найвищих досягнень світової літератури в цьому жанрі” [Жук 1960: 18].

Коли йдеться про сприйняття читачами і художньою критикою спадщини обох письменників, слід зауважити певну неоднозначність. Так, наприклад, творчість В. Стефаника позитивно сприймали його сучасники, зокрема провідні літературні авторитети, як-от Іван Франко, Ольга Кобилянська, Леся Українка, Марко Черемшина та ін., не в останню чергу через її дидактичну спрямованість та традиційну сільську тематику. Водночас, як зазначала у своїй праці Олександра Черненко, намагаючись дати нову інтерпретацію творчості письменника, експресіоністичний світогляд українського новеліста „наближував Стефаника до передових літературних мистецьких кіл Заходу, але відчувував від тодішньої галицької інтелігенції, якій часто було важко зрозуміти його творчість” [Черненко 1989: 8]. Тому-то згадане сприйняття, як і, певною мірою, трактування можна вважати неоднозначним. З одного боку, простежуються його позитивні відлуння, а з другого – перемішується воно з певним нерозумінням, а навіть несприйняттям літературних інновацій, запозичених із західної культури та підпорядкованих індивідуальній манері Стефаникового письма.

Однак, попри певну неоднозначність в оцінках творчої манери В. Стефаника, його новелістична спадщина вважається надалі актуальною, про що, між іншим, свідчать численні монографії, наукові статті та розвідки, присвячені дослідженню біографії, спогадам про новеліста, зав'язкам з іншими письменниками, а також „традиційно-інноваційно-індивідуальній”

творчості. Стефаник – загально визнаний класик українського письменства, „абсолютний пан форми”, до творчих настанов якого звертаються молодші покоління українських представників „малої прози”, зокрема призабутий талант 30-х років ХХ ст. Василь Ткачук чи сучасний новеліст Василь Габор.

Виразна неоднозначність притаманна й сприйняттю художньої спадщини Пшибишевського: „Запійний алкоголік, нігіліст, бабій, одна з найбільш кон- трроверсійних постатей на польській літературній сцені” [Woch 2017]. Його модерні твори зіграли чималу роль у розвитку польської літератури на зламі століть, зокрема в контексті Молодої Польщі: „Значна частина покоління говорила його мовою. Однією з причин була ексцентрична особистість Пшибишевського та скандальна легенда, що оточувала його (еротичні ексцеси, алкоголь...)” [Floryńska-Lalewicz 2004].

Імпульсивність Пшибишевського – що підкреслюється як у способі його екзистенції, так і в самій творчості – вносить у літературу та культуру на зламі ХІХ і ХХ століть оригінальні ознаки божевілья. Божевілья, що змінює сприйняття категорії суб’єкта в письмі [Mrówka 2013: 23].

Особливо серед сучасників-читачів, які виявились не до кінця готовими до сприйняття таких глибоких, а водночас важких і темних тем, де індивід поставав перед руйнівним соціумом, своїми прихованими бажаннями, самопадінням, його творчість спочатку не пробуджувала великої апробації. Так само і на сьогодні значна кількість дослідників відносить її до розряду „забутої”. У цьому контексті слід згадати слова сучасного дослідника творчості С. Пшибишевського Адріана Мрувки, який зазначав, що „відсутність” „провідного польського модерніста на літературознавчому дослідницькому полі” [Mrówka 2013: 7] є досить абсурдною, з чим можна частково погодитись. Серед досліджень, присвячених одному з провідних польських модерністів того часу, можна віднайти сучасні критично-літературознавчі статті чи розвідки, однак їхня кількість є значно меншою, якщо порівнювати її з чисельністю давніших наукових праць. Попри те, С. Пшибишевський, незважаючи на своєрідність своєї творчої спадщини, надалі залишається в пантеоні класиків польської літератури.

Підсумовуючи, наголосимо, що В. Стефаник і С. Пшибишевський своїм життям і творчістю репрезентують „схоже у несхожому”: у дечому їхні шляхи перехрещуються, у дечому – розходяться. В. Стефаник був вірний позиції „дидактичного завдання” літератури, завжди перебував поряд із звичайними людьми: писав про рідне село та його жителів, про їхні проблеми, трагедії, переживання. Новеліст послуговувався простою, не вишуканою мовою з елементами покутського діалекту. Для С. Пшибишевського ж подібна тематика залишалась чужою та незрозумілою. Адже декадент цілковито віддавався ідеї елітарності мистецтва, свободи автора від „національних місій чи покликань” –

„мистецтво для мистецтва”, не призначене для всіх прошарків суспільства. Мова його творів також не завжди була літературно-вишуканою, але схилилася в бік відвертості. До того ж, творчість С. Пшибишевського була більш плідною, аніж Стефаникова. Певною мірою через жанрову розмаїтість, адже український письменник писав виключно новели, натомість польський освоював більш широку жанрову площину, а саме – романи, поеми, оповідання та есеї. Інша відмінна ознака полягає в тому, що Стефаникова творчість була як емоційно, так і фізично обтяжлива для автора: вона його вичерпувала, доводила до страшної втоми, вигорання. Новеліст творив якісно, але не міг писати багато.

Водночас на шляхах українського новеліста та польського письменника віднайшлась досить значна кількість спільних точок дотику. По-перше, життєвих, позаяк обидва творці пробували віднайти себе в медицині під час університетського навчання і обоє ж не змогли його завершити. По-друге, тут чимало світоглядних паралелей. Незважаючи на вище перераховані розходження у поглядах, на позиції новеліста – „література для людей” та драматурга – „література для літератури, та не для всіх” накладалася своєрідна паралель: це болючий драматизм, який, змішуючись із особистими трагедіями, болем від деяких життєвих пригод, переживаннями, часом тугою й смутком, відбивався в їхньому світобаченні, світорозумінні й світосприйнятті та, відповідно, переносився в численні твори. Так само, як і їхня зацікавленість психологією, що мала чималий вплив на свідомість (чи навіть підсвідомість) обох.

По-третє, важливими є творчі паралелі. Попри різні манери письма, обидва письменники були модерністами, які зробили чималий внесок у свої літератури: Стефаник в українську, Пшибишевський у польську. Знайомство В. Стефаника із західною, зокрема польською, культурою та особисто з самим польським поетом зіграло велику роль у становленні його індивідуального стилю. Зокрема експресіонізм став спільною естетичною основою для творчих устремлінь обох літераторів. У персонажах їхніх творів також віднаходимо багато спільного, адже письменники чи не найбільшу увагу звертали на психологічний бік героїв, на їхні індивідуальні риси, переживання, страхи, емоції, біль, розчарування та смуток, – на межі свідомості та екзистенції. До того ж, літературних героїв як українського новеліста, так і польського письменника, об'єднувала девіантна, патологічна поведінка, моральна слабкість. Герої Стефаникових новел нерідко виявляли схильність до досить-таки радикального вирішення всіх своїх невдач та проблем, тобто до самогубства. Герої ж польського декадента, не маючи потрібних навичок до співіснування у соціумі, піддавались людським спокусам, таким, як, наприклад, алкоголь, куріння, секс тощо; доходили до різних психологічних хвороб; поставали перед своїми найстрашнішими та найбільш лютими, темними сторонами, бажаннями, думками; скочувались на саме дно. У творах обох письменників

зображено різні обставини, причини, ситуації, що було мотивоване власне їхніми світоглядними відмінностями. Але нерідко ця автори досягали подібного результату, зображуючи безпросвітність людського існування. Важко асоціювати спосіб зображення подій та персонажів у їхніх текстах з радісними, щасливими, безтурботними враженнями. Через такі схожі ознаки творчість українського новеліста та польського драматурга неоднозначно сприймали їхні сучасники: вона нібито мала чималий вплив на тогочасну літературу, була схвально зустрінута критиками, проте водночас часто залишалась незрозумілою, не до кінця суспільно апробованою.

Зустріч В. Стефаніка та С. Пшибишевського проклала між ними невидимий міст порозуміння та приязні. Їхні шляхи неодноразово перетинались: у реальному житті, в поглядах, частково відмінних світоглядах, психології творчості, виборі літературних героїв, що й віддзеркалилось у художній спадщині. Наведені вище аргументи свідчать про те, що у справді потужній творчості українського новеліста та польського декадента існує чимало точок дотику і спільних мотивів. Обидва – і Василь Стефанік, і Станіслав Пшибишевський – стали новаторами у своїх літературах. Через те їхні постаті знаходяться „на перехресті життєвих і творчих доріг”.

Список використаної літератури

- Гнідан О., *Василь Стефанік. Життя і творчість*, Київ: Радянська школа, 1991.
- Жук Н., *Василь Стефанік: Літературний портрет*, Київ: Державне видавництво художньої літератури, 1960.
- Кузьміна І., *Експресія та психологізм соціальних новел Василя Стефаніка*, [в:] „Молодь і ринок”, 2018, № 5, с. 124–128.
- Ткачук Т., *Творчі взаємини Василя Стефаніка із Станіславом Пшибишевським*, [в:] „Studia Methodologica”, 2015, № 40, с. 228–234.
- Хорев В., *Польская литература XX века. 1890–1990*, Москва: „Индрик”, 2009.
- Хороб С., *Поетика конфлікту у прозі Василя Стефаніка: Драматизація новели чи епізодія драми?*, [в:] „Прикарпатський вісник НТШ. Слово”, 2016, № 2, с. 405–422.
- Черненко О., *Експресіонізм у творчості Василя Стефаніка*, Нью-Йорк: „Сучасність”, 1989.
- Ямборко С., *Василь Стефанік та представники угруповання „Молода Польща”: Типологія творчих взаємин*, [в:] „Молодий Вчений”, 2014, № 6, с. 103–106.
- Bytkowski Z., *Stanisław Przybyszewski*, [w:] *Charakterystyki literackie*, red. J.G. Pawlikowski, Lwów–Warszawa: Dziennik Polski, 1902, s. 49–101.
- Floryńska-Lalewicz H., *Stanisław Przybyszewski*, [w:] *Źródło elektroniczne*: https://culture.pl/pl/tworca/stanislaw-przybyszewski?utm_source=Histmag.org&utm_medium=article-14623 (21.11.2022).

- Kostrzewa-Filipczak I., *Podróż w głąb mrocznej psyche... – „Dzieci nędzy” Stanisława Przybyszewskiego*, [w:] „Folia Litteraria Polonica”, 2006, nr 8, s. 169–184.
- Mrówka A., *Podmioty „Intensywne” w wybranych powieściach Stanisława Przybyszewskiego*, praca doktorska, Katowice 2013.
- Nowiński J., *Stanisław Przybyszewski*, Warszawa: Księgarnia Konstanty Trepte, 1902.
- Woch A., *Stanisław Przybyszewski – skandalista, kobieciarz, geniusz modernizmu*, [w:] Źródło elektroniczne: <https://histmag.org/Stanislaw-Przybyszewski-skandalista-kobieciarz-geniusz-modernizmu-14623/> (21.11.2022).

Spisok vykorysranoi literatury [References]

- Hnidan O., *Vasyl Stefanyk. Zhyttia i tvorchist [Vasyl Stefanyk. Life and creativity]*, Kyiv: Radianska shkola, 1991.
- Zhuk N., *Vasyl Stefanyk: Literaturnyi portret [Vasyl Stefanyk: Literary portrait]*, Kyiv: Derzhavne vydavnytstvo khudozhnoi literatury, 1960.
- Kuzmina I., *Ekspresiiia ta psykholohizm sotsialnykh novel Vasyliia Stefanyka [Expression and psychologism of Vasyl Stefanyk's social novels]*, [v:] „Molod i rynek”, 2018, no. 5, s. 124–128.
- Tkachuk T., *Tvorchi vzaiemyny Vasyliia Stefanyka iz Stanislavom Pshybyshkevskym [Vasyl Stefanyk's creative relationship with Stanislav Przybyszewski]*, [v:] „Studia Methodologica”, 2015, no. 40, s. 228–234.
- Xorev V., *Pol'skaya literatura XX veka. 1890–1990 [Polish Literature of the 20th Century. 1890–1990]*, Moskva: „Indrik”, 2009.
- Khorob S., *Poetyka konfliktu u prozi Vasyliia Stefanyka: Dramatyzatsiia novelty chy epizatsiia dramy? [The poetics of conflict in Vasyl Stefanyk's prose: Dramatization of a novel or epitization of a drama?]*, [v:] „Prykarpatskyi visnyk NTSh. Slovo”, 2016, no. 2, s. 405–422.
- Chernenko O., *Ekspressionizm u tvorchosti Vasyliia Stefanyka [Expressionism in the work of Vasyl Stefanyk]*, Niu-York: „Suchasnist”, 1989.
- Yamborko S., *Vasyl Stefanyk ta predstavnyky uhrupuvannia „Moloda Polshcha”: Typolohiia tvorchykh vzaiemyn [Vasyl Stefanyk and representatives of the “Young Poland” group: Typology of creative relationships]*, [v:] „Molodyi Vchenyi”, 2014, no. 6, s. 103–106.
- Bytkowski Z., *Stanisław Przybyszewski [Stanislaw Przybyszewski]*, [w:] *Charakterystyki literackie*, red. J.G. Pawlikowski, Lwów–Warszawa: Dziennik Polski, 1902, s. 49–101.
- Floryńska-Lalewicz H., *Stanisław Przybyszewski [Stanislaw Przybyszewski]*, [w:] Źródło elektroniczne: https://culture.pl/pl/tworca/stanislaw-przybyszewski?utm_source=Histmag.org&utm_medium=article-14623 (21.11.2022).
- Kostrzewa-Filipczak I., *Podróż w głąb mrocznej psyche... – „Dzieci nędzy” Stanisława Przybyszewskiego [A journey deep into the dark psyche... – “Children of Misery” by Stanislaw Przybyszewski]*, [w:] „Folia Litteraria Polonica”, 2006, nr 8, s. 169–184.
- Mrówka A., *Podmioty „Intensywne” w wybranych powieściach Stanisława Przybyszewskiego [„Intensive” subjects in selected novels by Stanislaw Przybyszewski]*, praca doktorska, Katowice 2013.

- Nowiński J., *Stanisław Przybyszewski* [Stanislaw Przybyszewski], Warszawa: Księgarnia Konstanty Trepte, 1902.
- Woch A., *Stanisław Przybyszewski – skandalista, kobieciarz, geniusz modernizmu* [Stanislaw Przybyszewski – scandalist, womanizer, genius of modernism], [w:] Źródło elektroniczne: <https://histmag.org/Stanislaw-Przybyszewski-skandalista-kobieciarz-geniusz-modernizmu-14623/> (21.11.2022).

Список використаних джерел

- Антологія української містичної прози*, упор. і передм. Ю. Винничук, Харків: Фоліо, 2018.
- Стефанік В., *І чого ти, серце моє...: Вибране*, Київ: ВЦ „Академія”, 2015.
- Стефанік В., *Моє слово: Новели, оповідання, автобіогр. та критич. матеріали, витяги з листів*, Київ: Веселка, 2001.
- Przybyszewski S., *Confiteor*, [w:] Źródło elektroniczne: <https://wolnelektury.pl/media/book/pdf/confiteor.pdf> (21.11.2022).

Spysok vykorystanykh dzherel [References]

- Antolohiia ukrainskoi mistychnoi prozy* [An anthology of Ukrainian mystical prose], upor. i peredm. Yu. Vynnychuk, Kharkiv: Folio, 2018.
- Stefanyk V., *I choho ty, sertse moie...: Vybrane* [And why are you, my heart...: Selected], Kyiv: VTs „Akademiia”, 2015.
- Stefanyk V., *Moie slovo: Novely, opovid., avtobiohr. ta krytych. materialy, vytyahy z lystiv* [My word: Novels, stories, autobiography. and critic materials, extracts from letters], Kyiv: Veselka, 2001.
- Przybyszewski S., *Confiteor*, [w:] Źródło elektroniczne: <https://wolnelektury.pl/media/book/pdf/confiteor.pdf> (21.11.2022).